

TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'QUVCHILARGA O'ZARO TA'SIRI**Yo'ldashev Axrorjon**

Qo'qon universiteti raqamli texnologiyalar va matematika kafedrasida o'qituvchisi

Isoxonova Mashhura

Qo'qon universiteti 4-kurs Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida turli xildagi texnologiya hamda platformalardan foydalanish usullari keltirilib o'tilgan. Bundan tashqari onlayn platformalarning ta'lim jarayonida o'quvchilarga o'zaro ta'siri haqida batafsil yoritib berilgan. MOOC - MOODLE, GOOGLE CLASSROOM va shu kabi onlayn platformalardan qanday va nima maqsadda foydalanish haqida ham qisqacha izoh berilgan.

Kalit so'zlar: MOOC, MOODLE, GOOGLE CLASSROOM, texnologiya, onlayn platformalar, ta'lim

Kirish.

Har kuni turli texnologiyalar zamonamizga kirib kelmoqda. Ularning keng joriy qilinishi va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish masalalari hozirgi zamonda har bir davlat uchun jiddiy hayotiy masalaga aylangan. Raqamli texnologiyalar tarmoqlar orqali, masofaviy ta'lim, telekommunikatsiya, xavfsizlik, ma'lumot omborlari, dasturiy taminot va boshqa ko'plab sohalar uchun xizmat qilish imkonini yaratadi. Mavjud raqamli texnologiyalar, yuqori sifatli ma'lumot omborlarini, yuqori tezlikdagi internet ulanishini, barcha sohalar uchun xavfsizlik qidiruvlarini va ko'pgina texnologiyalar to'plamini o'z ichiga oladi. Raqamli texnologiyalar jamiyatimiz uchun katta imkoniyatlar yaratishiga qodir va bizning hayotimizga katta ta'sir qilishi mumkin. An'anaviy sinf ko'rsatmalari o'qitish muhitini, tezroq baho berish va ko'proq ishtirok etish kabilarni ta'minlashi kerak. Bundan farqli o'laroq, raqamli o'quv vositalari va texnologiyalari bu bo'shliqni to'ldiradi. Bunday texnologiyalarning ba'zi samaradorligi an'anaviy o'rganish metodologiyalari bilan ajralib turadi. Masalan, o'qituvchi tarqatma qog'ozlar tarqatib vaqt ketkazmaydi va shu o'rinda tarqatma materiallar va kitoblar uchun kamroq qog'ozdan foydalaniladi va bu atrof-muhitga zararni kamaytiradi. Natijada, talaba yoki o'quvchilar gadjetlar orqali ekranda to'g'ri javobni belgilaydilar.

Darhaqiqat, bugungi texnologiyaning moslashuvchanligi kelgusi avlodga ko'proq izlanishni talab qiladi. Biroq, dastlab an'anaviy instruktorlarni boshqarishning asosiy usuli bo'lishi mumkin, chunki an'anaviy o'qituvchilar maktabda zamonaviy texnologiyalar va gadjetlarni o'z ichiga olgan, amalda qo'llay oladigan bo'lishlari lozim. Onlayn o'quv kurslarining kalendarida yoki o'quv planida biz dars vaqtlarini yaqqol ko'rishimiz, ohirgi muddatlar uchun eslatmalar qo'yishimiz mumkin. Bu talabalar va o'qituvchilar vaqtlarini tejashi mumkin. O'qituvchilar o'quvchilarni berilgan mavzu bo'yicha baholashlari uchun qulay platformalar yo'lga qo'yilganligi semester ohirida qiyinchiliklarsiz ball yoki baholarini aniqlashga imkon beradi¹.

Rivojlangan xorijiy davlatlar ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning ustuvorlik kasb etishi o'qitish sifatini yangi bosqichga ko'tarish, tayyorlanayotgan kadrlarning raqobatbardoshligini oshirish, inson kapitalini samarali rivojlantirishning yangi istiqbollarni

¹ Murodqulovna, N. G. (2023). Ta'limga raqamli texnologiyalarning roli. Journal of Universal Science Research, 1(9), 165-173.

ochmoqda. 2020-yil 17 martida Prezidentimizning “Toshkent shahrida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4642-son² qarori qabul qilinib, mazkur qarorda ta‘limning barcha sohalarini raqamlashtirish bo‘yicha aniq vazifalar belgilab berildi. Shu yil 23-martdan talabalar uchun televizion darslar efirga uzatila boshladii. Bundan tashqari, bir nechta oliy ta‘lim muassasalari talabalar va o‘quvchilar uchun virtual ta‘lim tizimlarini ishga tushirdi. Masalan, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universitetida “O‘quv jarayonini tashkil etish va boshqarish” axborot tizimi hamda MOODLE masofaviy ta‘lim platformasi ishga tushirildi. Boshqa oliy ta‘lim muassasalarining rasmiy veb-saytlarida ham MOODLE, Platonus, Moodle LMS, SRS (Student Records System), MOOC kabi masofaviy ta‘lim platformalari hamda mobil telefon va planshetlar uchun Google Classroom, Ereader ilovalari ishga tushirilib onlayn darslar tashkil qilinishi boshlandi. Bugungi kunda mamlakatimiz oliy ta‘lim muassasalarining asosiy faoliyatlarini avtomatlashtirish hisobiga ma‘muriy xodimlar, professor-o‘qituvchilar va talabalarga elektron ta‘lim xizmatlarini taqdim etuvchi HEMIS axborot tizimi yo‘lga qo‘yildi.

Asosiy qism

Ko‘p vaqtdan buyon hammamizga ma‘lumki, bizning hayotimizga bostirib kirgan Internet ko‘p narsa haqidagi tasavvurlarimizni tubdan o‘zgartirib yubordi. Shu jumladan, ta‘lim to‘g‘risidagi tasavvurlarni ham. Butun dunyo o‘rgimchak o‘yasi kengligida bugun millionlab saytlar mavjud bo‘lib, ularning aksariyati ma‘lum bir maqsad va mazmundagi axborotlarni o‘z tinglovchilariga etkazish uchun tashkil qilingan. Bular orasida ko‘plab ommaviy ochiq onlayn kurslarni topish mumkin. Bularning ko‘pligidan hatto ularning har biriga yetarlicha baho bera olmaysiz ham. Masofaviy o‘qitish shiddat bilan rivojlanish tusini olmoqda. MOOC (MOOK - русча) - nima o‘zi? MOOC (MOOK) – bu inglizcha talqinda Massive Open Online Course (MOOS) va ruscha talqinda esa – Массовый Открытый Онлайн Курс (MOOK) - degan so‘zlarning qisqartmasi hisoblanadi. Internet yordamidagi masofali o‘qitishning bunday shakli yaratilganiga ko‘p vaqt bo‘lmagan bo‘lsada butun dunyoda e‘tirof etilmoqda. Bunday terminologiyaning muallifi Deyva Korme hisoblanib 2008 yilda yaratilgan hisoblanadi. Terminologiyani yaxshi tushunish uchun rassmotrim abbreviaturani elementlari bo‘yicha ko‘rib chiqamiz. SHunday qilib, elementlari bo‘yicha MOOC (MOOK) nima?

M – (massive) массовый - ommaviy. Ommaviy ochiq onlayn kurs (MOOK) larning muhim afzalligi bu tinglovchilar sonida cheklovlar yo‘qligi hisoblanadi. Barcha hoxlovchilar taqdim qilingan kurslarni o‘qishi mumkin bo‘ladi.

O – (open) открытый - ochiq. Bu so‘zning ma‘nosi taqdim qilingan materiallarga tekinga bog‘lanish imkoniyati mavjudligini anglatadi. Biroq, endi ko‘plab MOOK mavjud bo‘lib, qaysiki ular pulli o‘qishni taklif qiladi. Qoidaga ko‘ra dasturlash bo‘yicha o‘qish pullik hisoblanadi. Biroq baribir tekin asosdagi kurslar etakchiligicha qolmoqda.

O – (online) онлайн - onlayn. Ulangan holatda joylashganligini anglatadi.

K – (course) курс - kurs. Bu ham oliy ta‘lim muassasasi kursi singari bo‘lib, ma‘lum bir belgilangan predmetni qamrab oladi. Faqat nima uchun yaratilgan va nimaga tekin ekanligi tushunarsiz xolos. Kommunikatsiyaning yangi texnologiyalari rivojlanishi bilan, onlayn o‘qitish

² <https://lex.uz/ru/docs/-4767514>

g‘oyasi ko‘plab odamlar aqlini bezovta qila boshladi (talabalarni, o‘qituvchilarni, tadbirkorlarni, olimlarni). Bu rejada MOOC birinchi ochilganlardan bo‘la olmadi. Ular yaratilishidan ancha oldin masofaviy o‘qitish manbalari mavjud edi: taniqli olimlar ma‘ruzalari matn variantida, audio va videomateriallarda mavjud edi. Bundan tashqari MOODLE platformasi ham ta‘lim jarayonida katta o‘rin egallab kelmoqda. Hozirda MOODLE platformasi HEMIS platformasining eskirgan variantlaridan biridir. Moodle — kurslarni boshqarish tizimi “elektron ta‘lim”, shuningdek, “ta‘limni boshqarish tizimi” yoki „virtual ta‘lim muhiti“ sifatida mashhur. Ingliz tilidagi Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment (obyektga yo‘naltirilgan modulli dinamik o‘qitish muhiti) so‘zlarining qisqartmasi. Onlayn ta‘lim uchun saytlar yaratish imkonini beruvchi ochiq (GNU GPL litsenziyasi asosida tarqatiladigan) veb-dastur hisoblanadi. Hozirda ta‘lim jarayonini tashkil etishda, ayniqsa, masofaviy ta‘limda keng foydalanilib kelinmoqda.

Pedagogik tamoyillar asosida ishlab chiqilgan Moodle turli xil o‘qitish strategiyalarini qo‘llab-quvvatlaydigan turli xil vositalarni taklif etadi (Dougiamas, 2007)³. Masalan, forumlar orqali asinxron muloqot, chat orqali sinxron aloqa, vikilar orqali hamkorlikdagi faoliyat, viktorina va topshiriqlar orqali baholash usullari. Shunday qilib, Moodle o‘quvchilarning turli ehtiyojlarini qondiradi va o‘quvchiga yo‘naltirilgan yondashuvni targ‘ib qiladi. Ko‘p afzalliklariga qaramay, Moodle ma‘lum qiyinchiliklarga ham ega. Uning moslashuvchanligi ko‘pincha murakkablikka olib keladi, bu ba‘zi foydalanuvchilar uchun tizimni qo‘rqitishi mumkin (Cole & Foster, 2007)⁴. Biroq, Moodle hamjamiyati doimiy ravishda takomillashtirish ustida ishlaydi va bunday muammolarni yumshatish uchun keng qamrovli hujjatlarni taqdim etadi.

Google Classroom asosan talabalarni va o‘qituvchilarning hamkorliklari uchun Google Apps xizmatidan foydalanadigan ta‘limni boshqarish tizimi yoki LMS. Google Classroom foydalanuvchilar talabidan so‘ng ishlab chiqildi. Ta‘limni boshqarish tizimlari qimmat va ulardan ko‘pchiligi foydalanish qiyin. Maydonni Blackboard kompaniyasi egallab turibdi, bu esa o‘z navbatida raqobatning ko‘p qismini sotib olgan. Google Classroom maktab va o‘qituvchilarga sinf a‘zolari bilan xavfsiz muhitda bo‘lishish va muloqot qilish uchun virtual sinflarni yaratish imkonini beradi. Administrator sozlamalariga bog‘liq holda, o‘qituvchilar sinflar yaratishlari yoki ular uchun yaratilgan ommaviy klasslarga ega bo‘lishlari mumkin. So‘ngra, o‘qituvchilar topshiriq va materiallarni alohida yoki bu cheklangan guruhga bo‘lishishi mumkin va interfeyslar o‘quvchilarning individual harakatlarni kuzatishlariga imkon beradi. Bu LMS uchun standartdir. Google Apps xizmatidan foydalanganligi sababli, topshiriqlar va materiallar Google Drive papkasida joylashgan. Foydalanuvchilar yangi faoliyat uchun elektron pochta xabarnomalarini oladi, masalan, izohlar yoki topshiriqlar o‘zgartiriladi. Administratorlar sinfi standart Google Apps boshqaruv konsolining bir qismi sifatida (Ta‘lim uchun Google Apps uchun). Topshiriqlarni baholash uchun hujjatlarni oldindan va keyinroq jo‘natadigan yuborish tugmasi bilan ishlov beriladi. Shogird qog‘ozni yaratadi va keyinchalik uni “o‘qituvchiga” aylantiradi, bu uning docga tahrir qilish imkoniyatini o‘chirib qo‘yadi, ammo faqatgina ko‘rinishga ega bo‘ladi. (O‘quvchilarning Google Drive papkasida hali ham mavjud.) O‘qituvchi hujjatni belgilaydi va sinfni belgilaydi va uni tahrirlashga qaytara oladigan o‘quvchiga qaytaradi. O‘qituvchilar ham e‘lonlarni

³ Dougiamas, M. (2007). Moodle: A case study in sustainability. OZCHI '07: Proceedings of the 19th Australasian conference on Computer-Human Interaction: Entertaining User Interfaces, November 2007 — 1–10 bet.

⁴ Koul, J. va Foster, H. (2007). Moodle-dan foydalanish: Ommaviy ochiq manbali kurslarni boshqarish tizimi bilan o‘qitish. O’Reilly Media Inc

e'lon qilishlari va jamoatchilik va maxfiy sharhlarni taklif qilishlari mumkin. Baholash ishlarini bajarishda o'qituvchilar aniq matn maydonlarini ajratib ko'rsatishlari va Microsoft Office-da qayta ko'rib chiqish jarayoni kabi sharhlar berishlari mumkin. Google Classroom kamroq vaqtni texnologiyaga va ko'proq vaqtni o'qitishga yo'naltirish uchun yaratilgan. Va bu, albatta, uning hisob-kitobiga mos keldi. Sinf xonadagi ish jarayonini soddalashtirdi va o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi aloqani osonlashtirdi. Google Classroom imkoniyatlari:

- Google classroom sinf faoliyati uchun markaziy tizim yaratadi.
- Google classroom o'qituvchilarga topshiriqlarni (va boshqa sinf ishlarini) yaratishga imkon beradi.
- Google classroom o'qituvchilarning topshiriqlarini to'playdi.
- Google classroom o'qituvchilarga sinf topshiriqlarini berishda va fikr mulohazalar almashishda yordam beradi.
- Tekshirilgan topshiriqlarini qaytib ko'rib olib, xatolarni to'g'rilashga ko'maklashadi.

Yuqoridagi texnologiyalardan foydalanish ta'limni bevozista samarali hamda sifatli bo'lishiga olib keladi.

Xulosa

Bu platformalar o'quvchilarga turli xil ta'sirga ega bo'lishadi, ammo ularning har biri o'ziga xos afzalliklarga ega. O'quvchilarning ta'lim yo'nalishlarini o'rganish uchun, ularning talablari va o'rganishga oid maqsadlari bilan mos keluvchi platformani tanlash juda muhimdir. Umuman olganda, bu platformalar o'quvchilarga o'zaro ta'sir ko'rsatishda quyidagi asosiy ko'rsatmalarni o'tkazadi:

-Online ta'limning yetarlicha muhitni taqdim etish, jadval va materiallarni boshqarishda qulayliklar;

- Birgalikda ishlash va qo'llanuvchilar bilan muloqot imkoniyatlarini taqdim etish;
- Baholash va baholash tizimlari orqali o'quvchilarning natijalarini baho;
- Dars va yozuv materiallarini onlayn tarzda taqdim etish.

MOOC, LMS, Moodle va Google Classroom platformalari o'quvchilarga va o'qituvchilarga global ta'lim imkonini beradi. Ular, dunyo bo'ylab o'rganishga erkinlik va kirish imkonini taqdim etadi. Bu platformalar o'quvchilar va o'qituvchilar uchun oson foydalanishga mo'ljallangan. Ularning interfeysi oddiy va oson, shuningdek, ulardan foydalanish uchun keng funktsional imkoniyatlar mavjud. Bular birgalikda, onlayn ta'limni oson va qulay qilish, global o'qitish imkonlarini kengaytirish, va ta'limda ishtirok etishni kengaytirish maqsadida MOOC, LMS, Moodle va Google Classroom kabi platformalar ahamiyatli hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Murodqulovna, N. G. (2023). Ta’limda raqamli texnologiyalarning roli. *Journal of Universal Science Research*, 1(9), 165-173.
2. Dougiamas, M. (2007). Moodle: A case study in sustainability. *OZCHI '07: Proceedings of the 19th Australasian conference on Computer-Human Interaction: Entertaining User Interfaces*, November 2007 — 1–10 bet.
3. Koul, J. va Foster, H. (2007). Moodle-dan foydalanish: Ommaviy ochiq manbali kurslarni boshqarish tizimi bilan o’qitish. O’Reilly Media Inc
4. Be’irovich, S. (2023). Raqamli pedagogika: zamonaviy ta’limda raqamli texnologiyalardan foydalanish. Springer tabiati.
5. Yo’ldashev, A., & Solidjonov, D. (2022). YANGI INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA ULARNI TA’LIM OLISH MUHHITIDA QO‘LLANISHI. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 1(3), 198-204.
6. Yuldashev, A., & Xusanova, M. (2022). THE ROLE OF STUDENT VOICES IN THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND COMPUTER SCIENCES (CAJECS)*, 1(6), 29-32.
7. Axrorjon, Y. L. (2023). MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYLARDAN FOYDALANIB SAMARALI MASHG‘ULOT O‘TISHNING AVFZALIKLARI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 149-150.
8. Yo’ldashev, A. (2022). TA’LIMDA SUNIY INTELLEKTNING IMKONIYATLARI. *Academic research in educational sciences*, 3(11), 726-729.
9. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O‘QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 9-13.
10. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O‘QISH SAVODXONLIGINI O‘RGANISH (PIRLS). *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 14-17.
11. Kun.uz
12. Lex.uz